

Sygn. akt **IC 709/14**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 maja 2017 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSO Rafał Wagner
Protokolant:	Justyna Chojecka

po rozpoznaniu w dniu 24 kwietnia 2017 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa **J. M. i A. M.**

przeciwko **Skarbowi Państwa - Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi**

o zapłatę kwoty 710.000 zł

I. zasądza od Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na rzecz J. M. i A. M. kwoty po 5.694 (pięć tysięcy sześćset dziewięćdziesiąt cztery) zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 8 maja 2017 r. do dnia zapłaty;

II. w pozostałym zakresie powództwo oddała;

III. ustala, że powodowie J. M. i A. M. ponoszą koszty procesu w 98,4%, a pozwany Skarb Państwa – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi w 1,6%, pozostawiając szczegółowe wyliczenie tych kosztów referendarzowi sądowemu po uprawomocnieniu się wyroku.

Sygn. akt **IC 709/14**

UZASADNIENIE

Pozwem z 3 lipca 2014 r. J. M. i A. M. domagali się zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na swoją rzecz odszkodowania za bezprawne wywłaszczenie parcel budowlanych położonych w K. wskutek wydania prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem w kwocie 710.000 zł wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia doręczenia odpisu pozwu do dnia zapłaty, a także zasądzenia od pozwanego na swoją rzecz zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

(pozew – k. 2-14)

W odpowiedzi na pozew z 1 września 2014 r. Skarb Państwa – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wniósł o oddalenie powództwa oraz zasądzenie na swoją rzecz kosztów postępowania, w tym na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

(odpowiedź na pozew – k. 124-133)

W dalszym toku postępowania stanowiska stron nie uległy zmianom.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

W 1939 r. L. M. (ojciec J. i A. M.) nabył prawo własności działek (parcel gruntowych) oznaczonych numerami (...) o powierzchni 1.119 m² oraz (...) o powierzchni 1.121 m², położonych w K. przy ul. (...), objętych wykazem hipotecznym numer (...) i (...), gr. gm. kat. B..

(dowód: umowa sprzedaży – k. 18-22; umowa sprzedaży – k. 23-27; poświadczenie – k. 30-31; poświadczenie – k. 32-33; księga wieczysta nr (...) – k. 34-39v.)

Podczas przeprowadzonej w 1945 r. parcelacji majątku B. przedmiotowe parcele zostały przejęte na cele reformy rolnej i nadane J. G. i E. K..

(dowód: zaświadczenie – k. 28-29)

Orzeczeniem z 24 października 1957 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. przejęło, jako faktycznie rozparcelowane przed 1 sierpnia 1945 r., przedmiotowe parcele na własność Państwa w trybie dekretu z 28 listopada 1945 r. o przejęciu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa (Dz. U. Nr 57, poz. 321).

(okoliczność niesporna)

Orzeczeniem z 3 marca 1959 r. Minister Rolnictwa, po rozpatrzeniu odwołania L. M. od orzeczenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. z 24 października 1957 r., utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie.

(dowód: odwołanie – k. 60-61v.; orzeczenie – k. 46-47)

Następcami prawnymi L. M., uprzedniego właściciela parcel gruntowych, są jego synowie J. M. i A. M..

(dowód: postanowienie – k. 48)

Decyzją z 10 lutego 2004 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, po rozpatrzeniu wniosku J. M. i A. M. o stwierdzenie nieważności orzeczenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. z 24 października 1957 r. o przejęciu na rzecz Skarbu Państwa działek oznaczonych numerami (...), o łącznej powierzchni 0,2240 ha, położonych we wsi B., umorzył postępowanie administracyjne w przedmiotowej sprawie.

(dowód: decyzja – k. 52-53)

Decyzją z 27 grudnia 2013 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, po rozpatrzeniu wniosku A. M. o ponowne rozpatrzenie sprawy zakończonej decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 10 lutego 2004 r., uchylił zaskarżoną decyzję Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 10 lutego 2004 r., a nadto stwierdził, że orzeczenie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. z 24 października 1957 r. oraz decyzja Ministra Rolnictwa z 3 marca 1959 r. zostały wydane z naruszeniem prawa, przy czym nie stwierdził ich nieważności z powodu upływu okresu 10 lat od ich doręczenia.

(dowód: odwołanie – k. 62; decyzja – k. 54-55v.)

Przedmiotowe działki (obecnie oznaczone numerami ewidencyjnymi (...)), objęte księgami wieczystymi o numerach (...), zostały zbyte przez Skarb Państwa na rzecz osób trzecich.

(dowód: odpis księgi wieczystej (...) – k. 40-41v.; odpis księgi wieczystej (...) – k. 42-45v.)

Wartość prawa własności nieruchomości gruntowej niezabudowanej stanowiącej działkę ewidencyjną numer (...) o powierzchni 1.119 m² wynosiła 200.449 zł, a wartość prawa własności nieruchomości gruntowej niezabudowanej stanowiącej działkę ewidencyjną numer (...) o powierzchni 1.121 m² wynosiła 200.808 zł. Przyjmując jednak, że przedmiotowe działki w dacie 3 marca 1959 r. stanowiły grunty rolne, ich wartość kształtowała się odpowiednio na poziomie: 5.689 zł oraz 5.699 zł.

(dowód: opinia – k. 247-264; ustane wyjaśnienia opinii sporządzonej na piśmie – k. 327-328, nagranie: 00:02:58-00:29:02; opinia uzupełniająca – k. 408-418; ustne wyjaśnienia opinii sporządzonych na piśmie – k. 462-462v., nagranie: 00:02:06-00:08:17; opinia uzupełniająca – k. 462v.-463, nagranie: 00:16:28-00:19:50)

Powyższy stan faktyczny został przez Sąd ustalony na podstawie niekwestionowanych co do autentyczności dowodów z dokumentów złożonych do akt niniejszej sprawy. Dowody z dokumentów w postaci orzeczeń administracyjnych i postanowienia spadkowego, korzystając z materialnej mocy dowodowej wynikającej z treści art. 244 k.p.c., stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone. Nadto Sąd uznał wszystkie dowody z dokumentów za wiarygodne, albowiem ich autentyczność nie została zakwestionowana przez strony, a ponadto Sąd nie znalazł podstaw do ich podważenia z urzędu.

Ponadto Sąd podzielił w całej rozciągłości wnikliwie i szczegółowe opinie sporządzone przez biegłego sądowego A. Z.. Wnioski omawianych opinii pozostawały ze sobą spójne, co potwierdza dodatkowo ich wiarygodność i pozwalało na ustalenie wartości rynkowej działek oznaczonych numerami (...), położonych w K. przy ul. (...), według ich stanu na 3 marca 1959 r. i cen aktualnych. Opinie te zostały sporządzone przez kompetentną osobę, posiadającą odpowiednią wiedzę z zakresu będącego ich przedmiotem, a nadto zostały wydane po przeprowadzeniu badań charakterystycznych dla ich przedmiotu. Dodatkowo przedmiotowe opinie odpowiadały wymaganiom określonym w Kodeksie postępowania cywilnego, a ponadto nie zachodziły żadne powody osłabiające zaufanie do wiedzy, kompetencji, doświadczenia czy bezstronności sporządzającego je biegłego.

Jednocześnie przy ustalaniu stanu faktycznego sprawy, uwzględniając uzasadnione zarzuty obu stron postępowania odnośnie wadliwości wydanej opinii (czynienie dowolnych ustaleń; błędne założenia), Sąd pominął opinię sporządzoną przez biegłego sądowego J. C. (k. 171-196). Ponadto Sąd nie uwzględnił przy ustalaniu stanu faktycznego przedłożonego w toku procesu operatu szacunkowego wraz z załącznikami, który określał wartość nieruchomości gruntowych oznaczonych jako działki o numerach (...), położonych w K. przy ul. (...), a sporządzonego przez rzeczoznawcę majątkowego M. N. (k. 67-118). Po pierwsze, był to dokument prywatny, który stanowił tylko i wyłącznie dowód tego, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie (art. 245 k.p.c.). Po drugie, istotne z punktu widzenia niniejszego postępowania było ustalenie aktualnej wartości rynkowej dawnych nieruchomości ziemskich, a ta – z istoty rzeczy – ulegała stosownym zmianom na przestrzeni lat.

Nadto Sąd oddalił wnioski dowodowe powodów J. M. i A. M. zgłoszone w punkcie 1 (odnośnie zwrócenia się do Urzędu Miasta K. o ustosunkowanie się do treści dokumentu), punkcie 2 (odnośnie dopuszczenia dowodu z przesłuchania powodów), punkcie 3 (odnośnie zwrócenia się do Pierwszego Urzędu Skarbowego w K. o wydanie nakazu płatniczego) oraz punkcie 5 (odnośnie zwrócenia się do Urzędu Miasta K. o wydanie nakazu płatniczego) pisma z 22 sierpnia 2016 r. (postanowienie – k. 462v., nagranie: 00:14:54-00:16:27). Po pierwsze, rzeczzone wnioski dowodowe jawiły się jako spóźnione, albowiem ich zgłoszenie możliwe było na wcześniejszym etapie postępowania (art. 207 § 6 k.p.c.). Po drugie, okoliczności, które miałyby zostać udowodnione na podstawie subsydiarnego dowodu z przesłuchania powodów nie miały dla rozstrzygnięcia sprawy istotnego znaczenia (art. 227 k.p.c.). Po trzecie, Sąd nie może wyręczać stron w zakresie przedkładania dokumentów stanowiących dowody, zwłaszcza w sytuacji, gdy strona reprezentowana jest przez zawodowego pełnomocnika (art. 250 § 1 k.p.c.).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo w niniejszej sprawie jawiło się jako zasadne, aczkolwiek zasługiwało na uwzględnienie jedynie w niewielkim zakresie.

W przedmiotowej sprawie zastosowanie znajdował przepis art. 160 § 1 i 2 k.p.a. Zgodnie bowiem z art. 5 ustawy z 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1692) wprowadzającej nowe regulacje dotyczące odpowiedzialności za szkody wyrządzone w związku z wykonywaniem władzy publicznej, zmiany nią wprowadzone nie mają zastosowania do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed wejściem w życie ustawy. Z kolei, jak wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z 31 marca 2011 r. (sygn. akt III CZP 112/10, LEX nr 751460),

do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed 1 września 2004 r., której nieważność lub wydanie z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. stwierdzono zarówno przed, jak i po tym dniu, ma zastosowanie art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a. Jeżeli ostateczna wadliwa decyzja administracyjna została wydana przed dniem wejścia w życie Konstytucji, odszkodowanie przysługujące na podstawie art. 160 § 1 k.p.a. nie obejmuje korzyści utraconych wskutek jej wydania, choćby ich utrata nastąpiła po wejściu w życie Konstytucji. W konsekwencji stwierdzić należy, że w myśl cytowanej uchwały w omawianych przypadkach nie zachodzi konieczność wyczerpania administracyjnego trybu dochodzenia odszkodowania przewidzianego w art. 160 § 4 k.p.a.

Wobec zatem stwierdzenia wydania z naruszeniem prawa orzeczenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. z 24 października 1957 r. oraz decyzji Ministra Rolnictwa z 3 marca 1959 r., mocą których przejęto działki o numerach (...), położone w K. przy ul. (...), na własność Państwa w trybie dekretu z 28 listopada 1945 r. o przejściu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa (Dz. U. Nr 57, poz. 321), następcom prawnym właściciela dawnych nieruchomości ziemskich przysługiwało roszczenie odszkodowawcze w oparciu o przepis art. 160 § 1 i 2 k.p.a. Zgodnie z treścią art. 160 § 2 k.p.a. do odszkodowania stosuje się przepisy kodeksu cywilnego. W związku z powyższym rzeczą powodów było wykazanie szkody, jej wysokości i bezpośredniego, normalnego związku przyczynowego powstałą szkodą a wydanymi z naruszeniem prawa decyzjami administracyjnymi. Jednocześnie stwierdzenia wymagało, w oparciu o utrwalone orzecznictwo Sądu Najwyższego, że fakt, iż organ stwierdził, że decyzja została wydana z naruszeniem prawa, przesądza o bezprawności i winie funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 3 maja 1985 r., sygn. akt II CR 121/85, OSNC 1986/4/53).

W tym miejscu wyjaśnić wypada, iż istotę sporu pomiędzy stronami na gruncie niniejszej sprawy stanowiła właśnie kwestia ustalenia charakteru przejętych nieruchomości. Wprawdzie z treści niektórych dokumentów dołączonych do pozwu (zaświadczenia z 27 stycznia 1948 r. oraz zaświadczeń skarbowych) wynikało, że przedmiotem transakcji były parcele budowlane, niemniej jednak Sąd uznał, że L. M. nabył w drodze sprzedaży parcele gruntowe. Umowy sprzedaży z 1944 r., mocą których ojciec powodów nabył przedmiotowe grunty, stanowiły bowiem wyraźnie, że ww. działki były parcelami gruntowymi. Podobnie z poświadczenia wystawionego w 1957 r. przez Sąd Powiatowy dla miasta K. w K. oraz działu I-O księgi wieczystej o numerze (...) wynikało, że działki te to była rola. Za rolnym przeznaczeniem gruntu przemawiał także fakt parcelacji majątku B. w 1945 r. i nadanie tych działek w ramach reformy rolnej na rzecz J. G. i E. K.. Jednocześnie brak było dokumentów planistycznych dla przedmiotowych nieruchomości w dacie wyrządzenia szkody, a pierwszym po wojnie prawomocnym planem ogólnym zagospodarowania Miasta K. był ten zatwierdzony w 1967 r. uchwałą Prezydium Rady Narodowej miasta K. z 31 marca 1967 r. (k. 340; k. 373). Dodatkowo nie sposób tracić z pola widzenia faktu, że rzeczony nieruchomości objęte zostały działaniem dekretu z 28 listopada 1945 r. o przejściu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa (Dz. U. Nr 57, poz. 321; dalej jako: dekret), co również przemawiało za uznaniem ich rolnego przeznaczenia. Warunkiem bowiem zastosowania tego trybu przejścia nieruchomości na własność Skarbu Państwa był wymóg, aby nieruchomość miała charakter nieruchomości ziemskiej, która nie podpadała pod działanie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej, ale także została faktycznie rozparcelowana w toku przeprowadzania reformy rolnej i rozparcelowanie to zostało przeprowadzone do 1 sierpnia 1945 r.

W przekonaniu Sądu zatem nie mogło budzić wątpliwości, że J. M. i A. M., wskutek wydania wadliwego orzeczenia Ministra Rolnictwa z 3 marca 1959 r. oraz utrzymanego nim w mocy orzeczenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K. z 24 października 1957 r., ponieśli rzeczywistą szkodę, rozumianą jako powstałą wbrew woli poszkodowanego różnicę między obecnym jego stanem majątkowym (tu stanem majątkowym następców prawnych) a tym stanem, jaki zaistniałby, gdyby nie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (zob. orzeczenie Sądu Najwyższego z 11 lipca 1957 r., sygn. akt 2 CR 304/57, OSN 1958, nr III, poz. 76; uchwała Sądu Najwyższego z 22 listopada 1963 r., sygn. akt IH PO 31/63, OSNCP 1964, nr 7-8, poz. 128; wyrok Sądu Najwyższego z 16 kwietnia 2002 r., sygn. akt V CKN 960/00; wyrok Sądu Najwyższego z 15 listopada 2002 r., sygn. akt V CKN 1325/00, LEX nr 75295). Szkodę rzeczywistą (damnum emergens), jaką poniosła strona powodowa, stanowi uszczerbek majątkowy, jaki powstał na skutek pozbawienia poprzednika prawnego powodów ekwiwalentu w postaci prawa otrzymania

nieruchomości ziemskiej o równej jakości i wartości. Dekret w art. 2 przewidywał bowiem, iż właścicielom, których nieruchomości ziemskie zostały przejęte w myśl jego art. 1 pkt 2, 3 i 4 przysługuje tytułem ekwiwalentu prawo otrzymania nieruchomości ziemskiej o równej jakości i wartości. Niewątpliwym jest przy tym, że nie istnieje już możliwość przywrócenia prawa własności do danych nieruchomości ziemskich, oznaczonych obecnie numerami ewidencyjnymi (...), położonych w K. przy ul. (...), albowiem zostały one zbyte na rzecz osób trzecich.

Z kolei rozstrzygnięcie o istnieniu adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy tak rozumianą szkodą a zdarzeniem ją powodującym (tj. orzeczeniami nacjonalizacyjnymi) musi być poprzedzone oceną, czy szkoda nastąpiłaby także wtedy, gdyby zapadła decyzja zgodna z prawem (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2004 r., sygn. akt II CK 433/02, LEX nr 163987). Na tak postawione pytanie należy w przekonaniu Sądu udzielić odpowiedzi przeczącej.

Podkreślić w tym miejscu należy, że powołanie się przez pozwanego na hipotetyczną (rezerwową) przyczynę uszczerbku doznanego przez poszkodowanego może być rozważane tylko wówczas, gdy przyczyna rezerwowa stanowi ogniwo teoretycznego łańcucha przyczynowego równoległego, niezależnego od rzeczywistej sekwencji wydarzeń. Nigdy nie będzie ono natomiast możliwe w przypadkach, w których rzeczywiście zaistniałe zdarzenie szkodzące stworzyło możliwość hipotetycznego wystąpienia alternatywnej przyczyny szkody. Z założenia nie jest wówczas możliwe wykazanie, że w braku zdarzenia sprawczego niewątpliwie wystąpiłaby hipotetyczna przyczyna uszczerbku (zob. J. Jastrzębski, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 2 marca 2006 r. w sprawie I CSK 90/05, Palestra 2007/3-4/325). Niedopuszczalne jest bowiem, co do zasady, powołanie się przez osobę, której bezprawne działanie lub zaniechanie doprowadziło do uszczerbku majątkowego na to, iż dana szkoda nastąpiłaby także wskutek późniejszego zdarzenia, stanowiącego tzw. przyczynę rezerwową (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 10 lutego 2010 r., sygn. akt V CSK 272/09, LEX nr 578166).

Nie sposób zatem było podzielić poglądu zaprezentowanego przez pozwanego Skarb Państwa, zgodnie z którym nawet w sytuacji, gdyby zapadła prawidłowa decyzja administracyjna, tj. wydana przez właściwy organ (bez wadliwości formalnych), to musiałaby to być decyzja o przejęciu przez Skarb Państwa gruntu L. M., albowiem zachodziły warunki określone dekretem z 28 listopada 1945 r. do przejęcia przez Państwo tej nieruchomości na cele reformy rolnej i osadnictwa.

Zaznaczyć wypada, że obowiązująca od 5 kwietnia 1958 r. ustawa z 12 marca 1958 r. o sprzedaży nieruchomości Państwowego Funduszu Ziemi oraz uporządkowaniu niektórych spraw związanych z przeprowadzeniem reformy rolnej i osadnictwa rolnego (Dz. U. Nr 17, poz. 71), która uchyliła dekret z 1945 r., przepisem art. 16 ust. 2 ograniczyła prawo byłych właścicieli ziemskich, których nieruchomości zostały przejęte na rzecz Państwa, do otrzymania ekwiwalentu w postaci nieruchomości zamiennej. Wymieniony przepis przewidywał bowiem, iż tylko w sytuacji, gdy były właściciel został wprowadzony w posiadanie nieruchomości państwowej w związku z jego uprawnieniem do otrzymania nieruchomości ziemskiej, to nadaje się mu tę nieruchomość zamienną stosownie do wymienionych przepisów. Rozwiązanie to zostało wprowadzone nie z datą wsteczną, lecz na przyszłość, to jest z dniem wejścia w życie ustawy z 12 marca 1958 r. i dotyczyło stanów faktycznych istniejących w dacie wejścia w życie tej ustawy. Tym samym nie sposób było przyjąć w ocenie Sądu, że w sytuacji, gdyby w 1957 r. wydane zostało zarządzenie właściwego organu, tj. Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, to nie regulowałoby ono kwestii dotyczących przyznania poprzednikowi prawnemu powodów nieruchomości zamiennych. Wydanie zatem orzeczenia przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w K., a następnie jego zatwierdzenie przez Ministra Rolnictwa spowodowało, że doszło do wygaśnięcia prawa J. M. i A. M. do nieruchomości zamiennej, a w konsekwencji uprzednim właściciel L. M. został wywłaszczony przez Państwo bez stosownej rekompensaty.

Rozważając kwestie dotyczące przyznania stosownej rekompensaty, gdyż właśnie ten element należy wiązać ze szkodą powstałą wskutek wydania decyzji przez niewłaściwy organ, nie sposób było uznać (uwzględniając całokształt materiału dowodowego), że ewentualna wycena odnosiłaby się niewątpliwie do przeznaczenia nieruchomości jako nieruchomości ziemskich. W ocenie Sądu nie można było na gruncie rozpoznawanej sprawy przyjąć, że organy administracyjne przyjęłyby założenie, że mamy do czynienia z nieruchomością budowlaną, gdyż zgodnie z dekretem, będącym podstawą orzeczenia (przy czym organ administracyjny nie stwierdził innych naruszeń przepisów dekretu),

przepisy te dotyczyły nieruchomości ziemskich. Tym samym jako szkodę pozostającą w adekwatnym związku przyczynowym z orzeczeniem z 1957 r. przyjąć należało przeznaczenie tych nieruchomości jako nieruchomości rolnych (ziemskich).

Dokonana powyżej zgodnie z zaleceniami Sądu Najwyższego zawartymi w uchwale z 21 marca 2003 r. (sygn. akt III CZP 6/03, OSNC 2004/1/4), w ramach dowodów przedstawionych przez strony zgodnie z zasadą kontrydiktoryjności, ocena całokształtu okoliczności sprawy prowadziła zatem do wniosku, że uszczerbek majątkowy po stronie powodów J. M. i A. M. był normalnym następstwem wydania decyzji nacjonalizacyjnej z 3 marca 1959 r. oraz utrzymanego nim w mocy orzeczenia z 24 października 1957 r.

Należne stronie powodowej odszkodowanie w zakresie *damnum emergens* zostało obliczone w oparciu o omówione powyżej dowody z opinii biegłego sądowego A. Z., w szczególności w oparciu o ich drugi wariant (przy założeniu, że w dacie 3 marca 1959 r. działki stanowiły grunty rolne). W ocenie Sądu bowiem, jak już wyżej wskazano, należało przyjąć, że nieruchomości należące niegdyś do L. M. były przeznaczenia rolnego. Jednocześnie Sąd uznał, iż miarodajną dla ustalenia wysokości odszkodowania będzie wartość rynkowa działek według ich stanu z 3 marca 1959 r. i cen aktualnych z daty opiniowania, zgodnie z treścią art. 363 § 2 k.c. Tym samym w ocenie Sądu należało podzielić pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z 6 marca 2008 r. (sygn. akt I CSK 472/07, LEX nr 485928), z którego wynika nakaz ustalenia odszkodowania według przepisów obowiązujących na chwilę orzekania, stosownie zatem do art. 363 § 2 k.c., a nie na chwilę wystąpienia zdarzenia, określonego jako *causa superveniens*.

Mając powyższe na względzie należało zasądzić od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na rzecz powodów J. M. i A. M. kwoty po 5.694 zł ($[5.689 \text{ zł} + 5.699 \text{ zł}] \div 2$), oddalając jednocześnie w pozostałym zakresie powództwo jako nieuzasadnione. Wprawdzie strona powodowa domagała się łącznego zasądzenia na swoją rzecz stosownej kwoty tytułem odszkodowania, nie wskazując przy tym, czy został dokonany dział spadku po zmarłym L. M.. Niemniej jednak nawet bez dokonanego działu spadku, uprawnionym przysługuje prawo do dochodzenia części wierzytelności wchodzącej do masy spadkowej. Ani przepisy dotyczące spadku, ani stosowane odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych nie pozbawiają bowiem spadkobiercy uprawnienia do dochodzenia od dłużnika udziału w wierzytelności przysługującej spadkobiercy z tytułu dziedziczenia, jeżeli przypadające od dłużnika świadczenie jest podzielne. Na podstawie przepisów o zobowiązaniach podzielnych spadkobierca również przed działem spadku może w zasadzie dochodzić przysługującego mu z tytułu dziedziczenia udziału w wierzytelności, której dłużnik obowiązany jest do spełnienia świadczenia podzielnego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 7 listopada 1967 r., sygn. akt I CZ 97/67, OSNCP 1968/8-9/145). Uwzględniając zatem okoliczność, iż obaj powodowie nabyli spadek po zmarłym ojcu w częściach równych, tj. po 1/2 części spadku każdy z nich, należało w takim zakresie przyznać każdemu z nich należne odszkodowanie.

Odsetki ustawowe za opóźnienie z uwagi na odszkodowawczy charakter roszczenia (art. 363 § 2 k.c.) zostały zasądzone od daty wyrokowania, tj. od 8 maja 2017 r., do dnia zapłaty. Nie zawsze wymagalność roszczenia jest równoznaczna ze stanem opóźnienia dłużnika, gdyż o opóźnieniu tym można mówić wtedy, gdy dłużnik nie spełnia świadczenia niespornego co do zasady i wysokości, niezwłocznie po wezwaniu przez wierzyciela. W przypadku, gdy ustalenie odszkodowania nastąpiło według cen z chwili wyrokowania, trzeba uznać, że należy się ono w tej wysokości, jeżeli ceny te były wyższe od występujących wcześniej, dopiero od tej chwili. Od chwili zatem ustalenia odszkodowania można mówić o opóźnieniu się dłużnika w zapłacie odszkodowania ustalonego według tych cen i w konsekwencji dopiero od tej chwili można zasądzić od niego odsetki za opóźnienie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 7 lipca 2011 r., sygn. akt II CSK 635/10, LEX nr 1001288). Tym samym żądanie strony powodowej odnośnie zasądzenia odsetek od daty doręczenia pozwanemu odpisu pozwu należało oddalić jako bezzasadne.

Rozstrzygnięcie natomiast o kosztach procesu znalazło swoje uzasadnienie w treści art. 108 § 1 zdanie drugie k.p.c., zgodnie z którym sąd może rozstrzygnąć o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony. Dlatego też Sąd ustalił, że powodowie J. M. i A. M. ponoszą

koszty procesu w 98,4%, a pozwany Skarb Państwa – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi w 1,6%, przy czym pozostawił szczegółowe wyliczenie kosztów procesu Referendarzowi sądowemu po uprawomocnieniu się wyroku.

Mając powyższe na względzie Sąd Okręgowy na podstawie wskazanych przepisów orzekł jak w sentencji wyroku.